

Ján Voderadský*

Západná Sahara – politické a medzinárodnoprávne aspekty neukončenej dekolonizácie

Otázka Západnej Sahary je po palestínsko-izraelskom konflikte druhým najdlhšie trvajúcim teritoriálnym sporom zatažujúcim agendu medzinárodného spoločenstva. Už 30 rokov je pravidelne súčasťou agendy *Organizácie Spojených národov* (OSN) a najmä jej *Bez-*

---

*Ján Voderadský, Ministerstvo zahraničných vecí SR

pečnostnej rady (BR OSN), ktorá k tejto problematike prijala desiatky rezolúcií (zatiaľ, žiaľ, bez žiaduceho efektu).

Slovenská republika, ktorá sa 1. januára 2006 pravdepodobne stane na dva roky členom BR OSN, musí byť dobre pripravená zaujímať k tejto – u nás zatiaľ nie veľmi pertraktovanej téme – kvalifikované pozície. Cieľom tohto článku je zosumarizovať problémy a chronológiu spomínaného konfliktu, poukázať na principiálnu odlišnosť dvoch existujúcich metód prístupu k jeho riešeniu – medzinárodno-právnej verzus mocensko-politickej – a načrtnúť základné línie, z ktorých by mohla vychádzať slovenská analýza pri definovaní vlastnej pozície k tejto otázke v BR OSN.

Historické pozadie

Západnú Saharu, púštne teritórium medzi Marokom a Mauritániou s rozlohou o niečo väčšou ako Spojené kráľovstvo, oddávna obývali kočovné berbersko-arabské kmene, ktoré sa živili prevažne chovom tiav a kôz. V rozpätí 10. až 18. storočia sa dostávali pod vplyv susedných štátnych útvarov (napríklad ghanskej a almorsvidskej ríše, resp. marockých sultanátov), ale žiaden tu nezavedol trvalú správu. Saharské kmene si v princípe celý tento čas udržiavali politickú nezávislosť a kultúrnu svojbytnosť.

Berlínska konferencia, na ktorej si európske mocnosti v rokoch 1884 a 1985 rozparcelovali Afriku, prisúdila toto územie „pod ochranu“ Španielska, ktoré zmluvou s Francúzskom z roku 1912 demarkovalo hranice Západnej Sahary a po potlačení ohnisk miestneho odporu tu od roku 1934 zaviedlo efektívnu koloniálnu správu. Pre Španielsko bola Západná Sahara najmä bezpečnostným zázemím pre Kanárske ostrovy, pre rybolov v pobrežných vodách a jej význam stúpol po objavení významných ložísk fosfátov v 50. rokoch 20. storočia.

Zlyhanie dekolonizácie

V decembri 1960 schválilo *Valné zhromaždenie OSN* známu *Deklaráciu o udelení nezávislosti kolonizovaným krajinám a národom*. V nasledujúcich rokoch OSN uznala právo saharského ľudu na sebaurčenie, zahrnula Západnú Saharu medzi teritóriá, ktoré je potrebné dekolonizovať, a vyzvala Španielsko (podobne ako ostatné koloniálne mocnosti), aby ukončilo svoju koloniálnu správu.¹

Spočiatku pomerne vlažný prístup zainteresovaných strán k riešeniu otázky dekolonizácie Západnej Sahary sa zdynamizoval v prvej polovici 70. rokov. V tom čase už na teritóriu Západnej Sahary dochádzalo častejšie k protestným, spočiatku pokojným demonštráciám proti španielskej koloniálnej správe, ktoré organizovala najmä skupina politicky angažovaných saharckých študentov. K prelomu v ich myslení a stratégii došlo po roku 1970, keď bol ozbrojenými jednotkami brutálne potlačený masový protest Saharčanov proti úmyslu kolonizátorov pripojiť Západnú Saharu k Španielsku, s podobným štatútom aký mali Kanárske ostrovy. Medzi mladými vodcami saharckého protikoloniálneho hnutia vtedy dozrelo presvedčenie, že svoj politický cieľ – nezávislosť Západnej Sahary – nemôžu dosiahnuť pokojnou cestou. V máji 1973 založili na ustanovujúcom kongrese *Front za oslobodenie Saguia el Hamra a Rio de Oro* (podľa názvu dvoch oblastí tvoriacich teritórium Západnej Sahary), ktorý sa stal známy pod skratkou Polisario, a ktorý vzápätí zahájil ozbrojený boj proti španielskej okupácii. Španielsko oslabené prehlbujúcimi sa vnútornými rozpormi, zlým zdravotným stavom generalisima Franca a najmä pádom diktatúry v Portugalsku (v apríli 1974) v auguste 1974 formálne oznámilo svoj zámer usporiadať v nasledujúcom roku v Západnej Sahare referendum o sebaurčení a vypracovalo zoznam oprávnených voličov. Všetko nasvedčovalo tomu, že v krátkom čase bude Západnej Sahare bez väčších problémov udelená nezávislosť, rovnako ako sa to udialo v uplynulých rokoch v desiatkach ďalších bývalých afrických kolónií. Práve v tomto okamihu sa však situácia nepredvídane skomplikovala a vznikol rozpor a konflikt, s ktorého riešením si medzinárodné spoločenstvo nevie poradiť dodnes.

V septembri 1974 vystúpil marocký kráľ Hasan II s prejavom, v ktorom argumentoval historickými nárokmi Maroka na teritórium Západnej Sahary, a obratným návrhom zameraným na oddialenie už rozbehnutých príprav na referendum o sebaurčení požiadal, aby otázku najprv posúdil *Medzinárodný súdny dvor* v Haagu. V koordinácii s Marokom sa k tejto žiadosti pripojila aj Mauritánia. OSN návrh akceptovala a rezolúciou Valného zhromaždenia OSN z decembra 1974 rozhodla požiadať o stanovisko *Medzinárodný súdny dvor*, pričom Španielsko bolo zároveň vyzvané, aby odložilo konanie referenda.

Právne stanovisko Medzinárodného súdneho dvora, vydané 15. októbra 1975 po preštudovaní všetkých dokumentov predložených Marokom, Mauritániou, ako aj Španielskom a Alžírskom ako zainteresovanými stra-

nami, bolo pre Maroko zdrvivúce. Medzinárodný súdny dvor usúdil, že medzi Marokom a Západnou Saharou nikdy neexistoval vzťah teritoriálnej suverenity a nepreukázalo sa, že by Maroko niekedy vykonávalo na území Západnej Sahary „efektívnu a exkluzívnu štátnu kontrolu“. Podľa Medzinárodného súdneho dvora v minulosti existovali určité vazalské vzťahy medzi „niektorými, ale iba niektorými“ z kočovných skupín žijúcich na danom teritóriu a marockým sultánom², ale tieto väzby „neznamenali teritoriálnu suverenitu ani územné včlenenie do právnej entity“³. Počas španielskej kolonizácie územie Západnej Sahary nebolo „územím nikoho“, pretože „bolo obývané ľuďmi organizovaným v kmeňoch, v čele ktorých stáli náčelníci kompetentní zastupovať jeho záujmy“⁴. Vo vzťahu k presadzovaným nárokom Maroka a Mauritánie výrok Medzinárodného súdneho dvora jasne deklaruje, že tieto nijako nemodifikujú „právo obyvateľov Západnej Sahary na sebaurčenie“⁵ a implicitne na dekolonizáciu v zmysle známych rezolúcií OSN.

Marocký kráľ Hasan II po vynesení ortieľa Medzinárodného trestného dvora oznámil, že Maroko sa nároku na svoje teritórium nevzdá a vyhlásil tzv. *Zelený pochod*, v rámci ktorého približne 350 000 civilistov podporovaných marockými vojenskými jednotkami vstúpilo na územie Západnej Sahary a v mene „svätej vojny proti španielskym okupantom“ ho prakticky obsadilo. BR OSN rezolúciou zo 6. novembra 1975 konanie pochodu rázne odsúdila a požiadala Maroko, aby s okamžitou platnosťou stiahlo z územia Západnej Sahary všetkých jeho účastníkov.⁶ Táto výzva však zostala na marockej strane bez odpovede. Rezolúcia BR OSN č. 380 z novembra 1975 bola prvou zo série desiatok nasledujúcich rezolúcií k otázke Západnej Sahary, ktoré sa stali smutným svedectvom nízkej efektívnosti najvyššieho orgánu medzinárodnej legality, ak v úsilí o riešenie konfliktu narazí na neoblomnosť spojenú s manévrovaním niektorej zo zúčastnených strán.

Zelený pochod prišiel v čase, keď naň nebol schopný účinne reagovať ani aktér, proti ktorému bol tento smelý, až provokatívny ťah priamo namierený – dožívajúce koloniálne Španielsko. S generálom Francom na smrteľnej posteli sa 30. októbra 1975 stal úradujúcou hlavou štátu mladý princ Juan Carlos. Pod vplyvom čerstvej portugalskej skúsenosti, kde práve beznádejná koloniálna vojna viedla k pádu diktatúry, nebola v danej situácii v Španielsku významná sila, ktorá by bola schopná razantne vystúpiť v tejto chúlостivej záležitosti.

12. novembra 1975 sa v Madride zišli zástupcovia Španielska, Maroka a Mauritánie, ktorí tu podpísali tzv. *Madridskú dohodu*. Španielsko v nej deklaruje svoje rozhodnutie dekolonizovať územie Západnej Sahary a zriecť sa s okamžitou platnosťou práv „správnej mocnosti“ nad týmto územím. Tieto práva prešli dňom podpisu dohody na trojčlennú dočasnú správu zloženú zo zástupcov Španielska, Maroka a Mauritánie, pričom Španielsko sa zaviazalo ukončiť svoju prítomnosť v teritóriu do 28. februára 1976.⁷ Je dôležité všimnúť si v spomínanom texte dohody formuláciu, na základe ktorej sa Španielsko „zrieka práv správnej mocnosti“, ale explicitne nie suverenity, pretože táto bude v budúcnosti slúžiť ako jeden z argumentov tým, ktorí tvrdia, že Západná Sahara nikdy pod zvrchovanosť Maroka neprešla a zostáva naďalej územím, na ktorom je potrebné ukončiť proces dekolonizácie v súlade s príslušnými rezolúciami OSN.⁸

V januári 1976 opustili územie Západnej Sahary poslední španielski vojaci a 26. februára Španielsko oficiálne ukončilo správu Západnej Sahary. V nasledujúci deň, 27. februára 1976, *Polisario* vyhlásilo vznik Saharskej arabskej demokratickej republiky (SADR), oznámilo zloženie vlády (v exile) a zahájilo ozbrojené akcie proti okupácii svojho územia. Maroko a Mauritánia medzitým pokračovali v obsadzovaní územia Západnej Sahary, ktoré spečatili 14. apríla 1976 podpísaním tzv. *Dohody o vytýčení štátnej hranice medzi Mauritánskou islamskou republikou a Marockým kráľovstvom*.⁹

V rokoch 1976 – 1979 uskutočnili partizánske skupiny *Polisaria* viaceré úspešné prepadové akcie proti marockým jednotkám, proti francúzskym a španielskym civilistom, ale najmä na území Mauritánie, kde sa dostali až k ostreľovaniu hlavného mesta Nouakchott. Mauritánia, kde v júli 1978 došlo k vojenskému prevratu, pochopila, že vedenie koloniálnej vojny je nad jej možnosti a v auguste 1979 podpísala v Alžírsku s *Polisariom* dohodu, v ktorej sa zriekla svojich nárokov na Západnú Saharu a zaviazala sa stiahnuť odtiaľ všetky svoje jednotky. Maroko ešte v tom istom mesiaci obsadilo aj túto južnú časť Západnej Sahary.

V 80. rokoch vybudovalo Maroko pozdĺž hranice Západnej Sahary s Alžírskom 2 700 km dlhý obranný val (tzv. *berm*), čoho následkom bolo zníženie počtu a úspešnosti prienikov *Polisaria* do usadlostí vo vnútrozemí Západnej Sahary na minimum. *Polisariu* tak fakticky zostal pod kontrolou (okrem veľkého utečeneckého tábora *Tinduf*, poskytnutého Alžírskom pre desaťtisíce západosaharských utečencov, ako aj pre sídlo exilovej

vlády SADR) iba relatívne úzky pás púštného teritória medzi marockým obranným valom a hranicou Západnej Sahary s Alžírskom (pozri mapku).

Saharskú arabskú demokratickú republiku (SADR) uznalo postupne viac ako 70 štátov sveta, najmä z tzv. socialistického tábora.¹⁰ Bolo medzi nimi aj 26 z 51 členských krajín *Organizácie africkej jednoty* (OAJ), ktoré v roku 1982 rozhodli o prijatí SADR do OAJ. Reakciou Maroka – dovedy jedného z najaktívnejších zakladajúcich členov OAJ – bolo demonštratívne vystúpenie z organizácie. Tento stav pretrváva fakticky dodnes a Maroko, jedna z najvýznamnejších krajín afrického kontinentu, nie je ani členom *Africkej únie* (AU), do ktorej sa OAJ v roku 2001 pretransformovala.

Snahy OSN o riešenie konfliktu

a) Mierový plán (1991)

V druhej polovici 80. rokov sa do riešenia konfliktu zaangažovala podstatne aktívnejšie aj OSN. BR OSN po konzultáciách s OAJ, ako aj s predstaviteľmi Maroka a *Polisaria*, schválila rezolúciami č. 658 (1990) a č. 690 (1991) *Mierový plán*¹¹, ktorý predpokladal uskutočnenie nasledujúcich krokov: zastavenie bojov, výmena zajatcov a návrat utečencov, dislokácia ozbrojených jednotiek do určených miest, identifikácia a registrácia voličov, uskutočnenie referenda o sebaurčení a následne (v závislosti od výsledku) buď stiahnutie marockých vojsk z územia Západnej Sahary, alebo demobilizácia jednotiek *Polisaria*. S cieľom dohliadnuť na realizáciu *Mierového plánu* bola po vyhlásení prímeria v septembri 1991 do teritória vyslaná dvestočlenná *Misia OSN pre referendum v Západnej Sahare* (MINURSO). Referendum, ktoré sa malo podľa pôvodného predpokladu uskutočniť v januári 1992, sa však napokon nekonalo (a neuskutočnilo sa dodnes) a BR OSN, ktorá pokladá misiu MINURSO za neukončenú, odvtedy pravidelnými rutinnými rezolúciami predlžuje jej neslávne pôsobenie vždy o niekoľko ďalších mesiacov.

Kľúčovým problémom sa ukázala byť nemožnosť zostaviť zoznam voličov pre referendum, ktorý by uspokojoval obidve strany. Zatiaľ čo *Polisario* očakávalo, že zoznam sa nebude podstatne líšiť od toho, ktorý pripravili pred ukončením svojej správy v roku 1974 Španieli (74 000 voličov s priamymi kmeňovými a pobytovými väzbami na územie Západnej Sahary), Maroko požadovalo tento počet podstatne rozšíriť a zahrnúť medzi voličov zhruba 170 000 ďalších osôb, ktoré síce žili v danom čase zväčša

na území Maroka, ale mali údajne historické a rodové väzby na desať základných kmeňov zahrnutých v španielskom zozname. Kým *Polisario* zdôrazňovalo význam písomných dokumentov pri príprave zoznamu, Maroko dôvodilo tým, že v kočovnej a zväčša negramotnej spoločnosti je rovnako dôležité skúmať aj ústne svedectvá. Po tom, ako odchádzajúci generálny tajomník OSN Pérez de Cuellar v decembri 1991 súhlasil s rozšírením kritérií pre zostavenie voličského zoznamu, pristúpili identifikační komisári OSN pod dohľadom MINURSO a za prítomnosti zástupcov Maroka a *Polisaria*, ako aj „korunných svedkov“ – šejkov (zväčša navrhnutých jednou či druhou stranou do príslušných komisií) – k preverovaniu jednotlivých kandidátov do zoznamu voličov. Nie je potrebné obzvlášť zdôrazňovať, že tento proces narážal na zložité prekážky, pseudoargumenty a obštrukcie jednej či druhej strany a neraz sa menil na trápnu frašku.¹² Termín konania referenda musel byť zo strany OSN opakovane odkladaný.

V roku 1999, po osemročnom úsilí, sa MINURSO dopracovala k novému zoznamu voličov, ktorý obsahoval niečo vyše 86 000 mien a podstatne sa nelíšil od pôvodného španielskeho zoznamu z roku 1974. Pred jeho konečným schválením mali ešte obidve strany právo podať žiadosti a odvolania v prípadoch, kde na základe nových dôkazových podkladov prichádzalo do úvahy dodatočné zahrnutie do zoznamu. Maroko však toto právo zneužilo, odvolalo sa prakticky celoplošne – vo vyše 120 000 prípadoch – čím vrátilo všetky snahy o riešenie problému o niekoľko rokov dozadu a celý proces tak opäť na neurčitú dobu zablokovalo. Referendum o sebaurčení pre ľud Západnej Sahary, ktoré sa malo po viacnásobných odkladoch konať 7. decembra 1999, bolo opäť odložené, tento raz však už, príznačne, na neurčito.

b) Bakerov plán alebo „Tretia cesta“

V marci 1997 vymenoval generálny tajomník OSN Kofi A. Annan bývalého ministra zahraničných vecí USA Jamesa Bakera za svojho osobitného vyslanca pre Západnú Saharu. Tomu sa podarilo dostať zástupcov Maroka a *Polisaria* k rokovaciemu stolu a priviesť ich v septembri 1997 k podpisu tzv. *Houstonskej dohody*, ktorá v princípe potvrdzovala základné princípy *Mierového plánu OSN* z roku 1991. Po krachu posledného pokusu o cenzus voličov v roku 1999 však generálny tajomník OSN usúdil, že zotrvávanie na pôvodných tézach, odobrených OSN, je ďalej neúnosné. Vo svojich správach o situácii týkajúcej sa Západnej Sahary

z februára 2000 a februára 2001 prakticky priznal zlyhanie *Mierového plánu*.¹³ Za jeho hlavnú slabinu označil fakt, že išlo o klasickú „hru s nulovým súčtom“, ktorej výsledok (úplná nezávislosť Západnej Sahary alebo jej pripojenie k Maroku na základe referenda) predpokladá, že jedna strana všetko stratí. Vyzval zúčastnené strany, aby v spolupráci s osobitným vyslancom Jamesom Bakerom hľadali prípadne aj „tretiu cestu“, ktorá by bola ako kompromisný návrh akceptovateľná pre obidve strany a ktorá by viedla k vyriešeniu zdĺhavého konfliktu.

Výsledkom takéhoto obratu bol *Návrh rámcovej dohody o štatúte Západnej Sahary*, tzv. *Bakerov plán*, ktorý do značnej miery znamenal resignáciu na tvrdé presadzovanie medzinárodnej legality a jej nahradenie hľadaním politicky únosného riešenia. *Bakerov plán* navrhoval priznať Západnej Sahare na prechodné obdobie status autonómnej oblasti v rámci Maroka, pričom najneskôr do štyroch rokov sa malo uskutočniť referendum, ktoré by rozhodlo o tom, či sa Západná Sahara stane samostatným štátom, alebo zostane súčasťou Maroka. V takomto plebiscite by mali právo voliť okrem dovtedy zaregistrovaných voličov aj všetci tí, ktorí sa na území Západnej Sahary zdržiavali od 30. decembra 1999, čo zjavne favorizovalo Maroko a dávalo mu takmer istú záruku na „úspešné referendum“.

Bakerov plán plne podporil aj generálny tajomník OSN, ale v rámci samotnej OSN boli reakcie menej jednoznačné. BR OSN vo svojej zložitej negociovanej rezolúcii č. 1359 z júna 2001 síce na jednej strane zopakovala plnú podporu MINURSO v jej úsilí o implementáciu pôvodného *Mierového plánu* a referenda o sebaurčení pre ľud Západnej Sahary, ale na druhej strane vyjadrila rovnako plnú podporu aj aktuálnemu sprostredkovateľskému úsiliu generálneho tajomníka OSN a vyzvala zúčastnené strany, „aby diskutovali o návrhu *Rámcovej dohody*..., prípadne o inom návrhu na politické riešenie... zameranom na dosiahnutie vzájomne akceptovateľnej dohody“.¹⁴

Maroko *Bakerov plán* uvítalo „ako rámec a základ pre ďalšie diskusie“, ale zo strany Polisaria, ktoré ho označilo za nepodarené zahmlený pokus o anektovanie Západnej Sahary Marokom, narazil na jednoznačne odmietavú reakciu. V histórii pokusov o riešenie konfliktu v Západnej Sahare sa Bakerovej *Rámcovej dohode* napokon ušlo iba pomenovanie *1. Bakerov plán* (Baker Plan I.).

Začiatkom roku 2003 predložil James Baker nový, tzv. *Mierový plán pre sebaurčenie ľudu Západnej Sahary* (Peace Plan for the Self-Determination of the People of Western Sahara), ktorý sa najčastejšie označuje

skrátene ako *2. Bakerov plán* (Baker Plan II.). Tento návrh sa v skutočnosti málo líšil od *1. Bakerovho plánu*, hlavným rozdielom bolo to, že presnejšie definoval autonómiu pre Západnú Saharu, zaručujúc *Polisariu* vysoký stupeň administratívnych práv počas prechodného štvorročného obdobia. Podmienky uskutočnenia následného referenda však zostávali proti *1. Bakerovmu plánu* prakticky nezmenené.

BR OSN v rezolúcii č. 1495 z júla 2003 zdôraznila, že vzhľadom na nedostatočný pokrok v úsilí o urovanie sporu týkajúceho sa Západnej Sahary „je politické riešenie kriticky potrebné“ a vyjadrila novému *Bakerovmu plánu* podporu, pričom ho označila za „optimálne politické riešenie“ na základe dohody oboch strán¹⁵.

Zaujímavé boli reakcie priamo dotknutých strán na nový návrh. Kým *1. Bakerov plán* akceptovalo Maroko a odmietlo *Polisario*, pri *2. Bakerovom pláne*, ktorý sa v podstate od pôvodného veľmi nelíšil, tomu bolo naopak. *Polisario* po určitom váhaní v lete 2003 plán akceptovalo, zrejme oceňujúc perspektívu reálnej autonómie na prechodné obdobie, ktorú plán ponúkal. Akceptácia *Polisariom* bola podľa viacerých komentárov zároveň aj taktickým ťahom, vytvárajúcim tlak na Maroko, pretože v tom čase sa už ukazovalo, že Maroko plán odmietne.

Odmietavá reakcia Maroka na *2. Bakerov plán* súvisela podľa všetkého s obavami z priznania Západnej Sahare skutočnej autonómie na demokratických princípoch, čo mohlo v centralistickej alauitskej monarchii slúžiť ako nebezpečný precedens pre iné oblasti a marockú spoločnosť vo všeobecnosti. V marockej politickej špičke v tom čase už navyše dozrievalo rozhodnutie odstúpiť od alternatívy konania referenda o sebaurčení Západnej Sahary v akejkoľvek forme.

Maroko, kalkulujúc očividne s únavou medzinárodného spoločenstva z vlastnej neschopnosti prispieť k riešeniu chronického, takmer 30-ročného konfliktu, povzbudené váhavosťou samotnej OSN, ktorá po vyše dvadsaťročnom trvaní na konaní spravodlivého referenda o sebaurčení napokon zjavne rezignovala na tvrdé presadzovanie medzinárodnej legality a súhlasila s hľadaním akéhokoľvek politicky akceptovateľného riešenia, a spoliehajúc sa na povýšenie svojich tradične dobrých vzťahov s USA na vzťahy privilegované¹⁶, zhruba od roku 2003 pritvrdilo rétoriku. Západnú Saharu začalo nekompromisnejšie označovať za súčasť svojej zvrchovanosti a o možnosti konať tam referendum buď prestalo hovoriť, alebo ju aj čoraz otvorenejšie vylučovalo. V oficiálnej odpovedi Maroka na *2. Bakerov plán* z apríla 2004 sa okrem iného píše: „Maroko vyjadrilo (už

v roku 2001) pripravenosť rokovať o poskytnutí autonómie (Západnej Sahare)... s potrebnými zárukami, že nebude ohrozená suverenita a územná celistvosť Marockého kráľovstva. Takáto autonómia, dohodnutá zúčastnenými stranami a OSN, by uzatvorila záležitosť sebaurčenia... Marocké kráľovstvo nesúhlasí s prechodným obdobím... autonómia ako riešenie vylučuje možnosť poskytnúť danej populácii opciu nezávislosti... Pre Maroko je neprípustné rokovať s kýmkoľvek o svojej suverenite a teritoriálnej integrite.“¹⁷

Postoje zainteresovaných krajín a medzinárodných organizácií ku konfliktu

Z doterajšieho textu je viac-menej jasné, aké postoje k riešeniu sporu o Západnú Saharu zaujímajú Maroko, *Polisario* a samotná OSN. Vzhľadom na historické väzby, teritoriálnu blízkosť a medzinárodný vplyv majú však významný dosah na vývoj situácie v tejto otázke aj postoje krajín ako sú Alžírsko, Francúzsko, Španielsko, USA, prípadne EÚ, a to osobitne v situácii, keď sa prejavuje tendencia hľadať skôr politicky priechodné riešenie než zdôrazňovať strohú medzinárodnú legalitu.

Alžírsko

Je najvýraznejším politickým i materiálnym sponzorom *Polisaria*. V utečeneckých táborech *Polisaria* na území Alžírska sídli vláda SADR a žije tam viac ako 160 000 saharských utečencov (viac ako polovica z celkového počtu Saharčanov). Alžírsko poskytuje *Polisariu* nielen logistickú a materiálnu pomoc, ale napríklad tiež štipendiá pre saharských študentov a *Ministerstvo zahraničných vecí Alžírska* zabezpečuje aj prípravu diplomatov *Polisaria*. *Polisario* je prostredníctvom týchto väzieb od Alžírska do značnej miery závislé a prípadná zmena postoja Alžírska v otázke Západnej Sahary by mala na postavenie a existenciu *Polisaria* dramatický dopad.

Hlavným motívom alžírskej podpory *Polisaria* je snaha nedať priechod marockým expanzionistickým tendenciám¹⁸ a v najvšeobecnejšej rovine pretrvávajúca rivalita o dominanciu v regióne *Magrebu* medzi Marokom a Alžírskom, ktorá má hlboké historické korene. Vznik nezávislého štátu na území Západnej Sahary by navyše Alžírsku otvoril cestu k energetickým ložiskám a prepravným terminálom na atlantickom pobreží Afriky.

Francúzsko

V otázke Západnej Sahary je na medzinárodnej scéne hlavným zástancam pozícií blízkych Maroku. I keď oficiálne označuje svoj postoj za neutrálny, marocké nároky na Západnú Saharu nespochybňuje a konkrétnymi krokmi (okrem iného hlasovaním pri rezolúciách týkajúcich sa Západnej Sahary v BR OSN) bráni tomu, aby sa vyvinul jednotný medzinárodný tlak na usporiadanie referenda o sebaurčení Západnej Sahary.

Francúzsko má na viac či menej otvorené zaujímanie pro-marockých postojov k otázke Západnej Sahary viaceré vlastné dôvody. V Maroku žije jedna z najväčších francúzskych komunít v zahraničí. Francúzsko je pre Maroko najvýznamnejším obchodným partnerom s perspektívami značného rastu po sprístupnení významných energetických ložísk na území Západnej Sahary a v jej pobrežných vodách. Podľa niektorých analytikov, zo strategického hľadiska Francúzsku vyhovuje udržiavanie chronického ohniska napätia a nestability v regióne *Magrebu*, pretože po jeho stabilizácii by sa tento mohol ľahšie stať objektom prieniku záujmov USA, ktoré by odtiaľ postupne vytlačili doteraz prežívajúci tradičný francúzsky vplyv.¹⁹ I keď hlavní *magrebskí* aktéri – Maroko a Alžírsko – sú tvrdými rivalmi, Francúzsku sa darí v tomto trojuholníku kompenzovať politickú podporu Maroka na medzinárodnej scéne výhodnými ekonomickými kontraktmi s Alžírskom.

Záujem o strategické vzťahy s Marokom prejavovali po dekolonizácii kontinuálne prakticky všetky socialistické aj pravicové francúzske vlády, ale táto väzba sa osobitne upevnila práve počas súčasného mandátu prezidenta J. Chiraca, ktorý sa preňho typickým spôsobom hlási k osobnému priateľstvu so súčasným mladým marockým kráľom Mohamedom V.

Španielsko

I keď Španielsko je po Francúzsku ďalšou európskou krajinou, ktorá sa sporadicky angažuje v riešení problému Západnej Sahary, jeho prínos v tejto oblasti zatiaľ nebol primeraný historickej zodpovednosti, ktorú má Španielsko v tejto otázke. Celý problém Západnej Sahary vznikol z nedostatočne organizovanej španielskej dekolonizácie nedotiahnutej do legálneho konca a navyše spečatenej *Madridskou dohodou*, ktorá v konečnom dôsledku prakticky ponechala Západnú Saharu napospas marockej a mauritánskej agresii.

Prežívajúce povedomie historickej spoluzodpovednosti za nedoriešený problém Západnej Sahary v časti politického spektra a medzi informovanou španielskou verejnosťou viedlo v uplynulých rokoch k zvýšenej angažovanosti Španielska v tejto otázke na medzinárodnej scéne. Súviselo to aj s celkovým posilneným vplyvom Španielska v globálnom rámci, čo našlo svoj odraz aj vo väčších ambíciách Španielska zohrávať aktívnejšiu úlohu v takých tradičných oblastiach španielskeho záujmu, k akým patrí *Magreb*. Z užšieho strategického hľadiska je pre Španielsko osobitne citlivá aj geografická blízkosť španielskej autonómnej oblasti Kanárske ostrovy a západosaharského pobrežia, ako aj nedoriešená problematika delimitácie teritoriálnych vôd v tejto oblasti a s tým súvisiace práva na rybolov a exploráciu ropných ložísk španielskymi firmami. Z pohľadu geostrategických záujmov by bol pre Španielsko nepochybne lepšou alternatívou vznik nezávislej Západnej Sahary – zaviazanej za svoju existenciu práve španielskej podpore – ako zakonzervovanie marockého vplyvu s podporou Francúzska.

Španielske postoje k problému Západnej Sahary na medzinárodnej scéne však neboli vždy také jednoznačné ako napríklad v prípade Francúzska. Kým počas stredo-pravej vlády José M. Aznara (1996 – 2004) vytváralo Španielsko v tejto oblasti, napriek deklarovanej neutralite, efektívnu protiváhu francúzskym ambíciám tak na pôde OSN, ako aj v rámci EÚ, po nástupe Zapaterovej socialistickej vlády v apríli 2004 sa v španielskej zahraničnej politike voči Západnej Sahare objavili nové akcenty, naznačujúce väčšiu ústretovosť k rešpektovaniu marockých stanovísk. Na jednej strane to súviselo so snahou Španielska zdynamizovať bilaterálny vzťah s Marokom a na strane druhej to zapadalo do snáh novej španielskej vlády o zblíženie s Francúzskom v rámci európskej politiky.²⁰

Spojené štáty americké

Rovnako ako pri väčšine ostatných konfliktov a medzinárodných sporov v bezpečnostne a ekonomicky strategických oblastiach, k akým patrí aj *Magreb*, aj v otázke Západnej Sahary spočíva rozhodujúci potenciál pre vyriešenie konfliktu v postoji Spojených štátov. Aj vďaka tomu, že postoj USA k tomuto problému nebol zatiaľ celkom jednoznačný ani jednostranný, zostáva problém Západnej Sahary otvoreným konfliktom.

Maroko je ešte z čias studenej vojny tradičným spojencom USA v regióne a súčasné marocké vedenie robí všetko preto, aby si túto pozíciu

ciu udržalo. Potvrdením úspešnosti tohto úsilia je aj podpis dohody o voľnom obchode medzi Marokom a USA v roku 2004 a skutočnosť, že USA priznali Maroku v tom istom roku osobitný štatút ich najbližšieho „non-NATO“ spojenca. Na druhej strane USA prejavujú značný záujem aj o zlepšenie vzťahov s Alžírskom, a to tak z ekonomických (energetické zdroje), ako aj bezpečnostných dôvodov (osobitne po 11. septembri). Je nepochybné, že hlavným zámerom USA v regióne *Magrebu* je prispieť k jeho stabilite a napomôcť k jeho integrácii, čo by ho urobilo podstatne atraktívnejším pre americké záujmy.

USA sú si však zároveň vedomé toho, že vsadením na otvorenú podporu jedného z dvoch dominantných a súperiacich aktérov v oblasti by naplneniu tejto vízie nenapomohli.

Maroko, ktoré využíva sústredenie sa USA na problematiku medzinárodného terorizmu, v ostatných rokoch v diplomatických kontaktoch zdôrazňuje, že vznik samostatnej Západnej Sahary by znamenal vytvorenie vnútorne slabého štátu, ktorý by sa stal čoskoro obeťou a „semenišťom“ medzinárodného terorizmu. Na druhej strane samotné Maroko má vážny problém s existenciou islamského fundamentalistického a teroristického podhubia vo svojich mestách, ktorého potenciál vymknúť sa spod kontroly štátu je značný. Z tohto uhla pohľadu pripomína súčasné „spojenectvo“ USA s Marokom citlivý vzťah Spojených štátov s inými ašpirantmi na regionálnych hegemonov v iných častiach sveta, akými sú Saudská Arábia alebo Pakistan.

Pokiaľ ide o konkrétne návrhy na riešenie problému Západnej Sahary, administratíva USA podporuje najnovšie *Bakerove plány*, ktoré smerujú k priznaniu autonómie Západnej Sahare v rámci Maroka. Americká vláda v súčasnosti viac-menej rešpektuje fakt, že udelenie nezávislosti Západnej Sahare je pre Maroko neakceptovateľné, i keď oficiálne neodmietla ani alternatívu referenda o sebaurčení, okrem iného tiež preto, že v opačnom prípade by podľa všetkého narazila na odpor značnej časti Kongresu USA, kde má táto modalita riešenia západosaharského sporu významných zástancov v radoch demokratických i republikánskych kongresmanov.

Európska únia

Na to, aký význam majú pre Európu vzťahy so strategicky situovaným regiónom *Magrebu*, bola EÚ doteraz pomerne málo aktívna pri hľadaní rieše-

nia západosaharského konfliktu. Hlavným dôvodom tejto relatívnej pasivity je očividne fakt, že jednotlivé členské štáty EÚ (najmä Francúzsko a Španielsko) majú, resp. mali, na riešenie konfliktu odlišný názor, ako aj skutočnosť, že pri sporných témach v rámci EÚ ešte vždy prevládajú disonancie jednotlivých vlád nad ušľachtilými cieľmi európskej *Spoločnej bezpečnostnej a zahraničnej politiky*. I keď spor o Západnú Saharu sa priamo týka dvoch významných mediteránnych partnerov Európy – Maroka a Alžírsku – EÚ mu zrejme v snahe nenechať sa vťahovať do konfliktu, ktorý pokladá skôr za „africký“, nevenuje ani zďaleka takú pozornosť ako napríklad problémom Palestíny, Cypru, prípadne Kosova a Bosny a vo svojich sporadických stanoviskách k tejto otázke sa v podstate iba deklaratívne obmedzuje na vyjadrenie podpory úsiliu OSN o riešenie konfliktu.

Čo sa týka stanovisk ďalších krajín EÚ (okrem Francúzska a Španielska), tieto nie sú zväčša na vládnej úrovni deklarované, ale z rôznych postojov (napríklad podľa spôsobu hlasovania v BR OSN) je možné usudzovať, že kým napríklad Spojené kráľovstvo, ktoré v tejto otázke v podstate sleduje líniu USA, stojí pri úvahách o budúcom udelení nezávislosti Západnej Sahare skôr na strane Maroka, krajiny ako Írsko, Grécko, Švédsko alebo Fínsko sa na medzinárodných fórach vyjadrujú častejšie v prospech práva ľudu Západnej Sahary na sebaurčenie a patria k hlavným poskytovateľom finančnej a materiálnej pomoci saharským utečencom. Nemecko, Taliansko, Holandsko, Belgicko a niektoré ďalšie krajiny EÚ sa v snahe o zachovanie dobrých vzťahov s Marokom k otázke skôr nevyjadrujú, ale *Polisario* má v týchto krajinách významných zástupcov v parlamente, v administratíve na regionálnej úrovni a medzi početnými mimovládnyimi organizáciami.²¹

Najaktívnejšou európskou inštitúciou zaujímavajúcou postoje k otázke Západnej Sahary je *Európsky parlament* (EP), a to nepochybne aj z toho dôvodu, že jeho členovia sa necítia byť až tak prepojení s opatrnými exekutívami vo svojich štátoch ako napríklad poslanci jednotlivých národných parlamentov. Stanoviská a rezolúcie EP v tejto otázke sa vyjadrujú otvorene za poskytnutie práva na sebaurčenie pre ľud Západnej Sahary a kritizujú Maroko za nedostatočnú spoluprácu s OSN pri riešení konfliktu.²²

Medzinárodná legalita verzus mocenská politika

Spor o Západnú Saharu je ukázkovým príkladom konfliktu demonštrujúceho neschopnosť medzinárodného spoločenstva prekonať v niektorých

prípadoch napätie medzi právom a politikou, medzinárodnou legalitou a mocenskými záujmami, ktoré často sprevádza a marí úsilie o riešenie problémov v regionálnych ohniskách kríz.

Aj keď najvyššie orgány medzinárodnej legality (ako OSN a Medzinárodný súdny dvor) sa viackrát celkom jednoznačne vyjadrili v prospech práva ľudu Západnej Sahary na sebaurčenie, v tomto smere nebol za 30 rokov dosiahnutý nijaký pokrok, pretože medzinárodné spoločenstvo (vrátane samotnej OSN) poskytlo priestor pre manévrovanie a neobľomnosť jednej zo strán zaangažovaných v konflikte a pod tlakom tejto reality napokon pristúpilo na hľadanie politicky priechodného riešenia, ktoré, ako sa zvykne pri takýchto príležitostiach diplomaticky deklarovať, „bude vyhovovať všetkým stranám“. Pri politickom *appeasemente* však vždy existuje riziko, že konečné riešenie bude napokon vyhovovať viac tej strane, ktorá dokáže stúpiť na takto nastavenú váhu medzinárodnej spravodlivosti väčšou silou.

Ako sú rozložené súčasné mocenské konštelácie pre riešenie konfliktu sme naznačili v predchádzajúcej časti o postojoch zainteresovaných krajín a medzinárodných organizácií ku konfliktu. Pokúsme sa teraz zosumarizovať, v čom spočíva a o čo sa opiera „medzinárodná legalita“ vzťahujúca sa k problému.

1. Západná Sahara bola od začiatku riešenia tejto otázky na pôde OSN na zozname teritórií určených na dekolonizáciu a ako jedna z posledných na ňom figuruje naďalej. I keď medzinárodné spoločenstvo si už za 30 rokov privyklo na fakt marockej okupácie väčšej časti Západnej Sahary a politický zápas saharských predstaviteľov o získanie nezávislosti sa niekedy mylne interpretuje ako úsilie o vymanenie sa spod marockej zvrchovanosti, domnelá marocká zvrchovanosť nie je právne ničím podložená.
2. *Medzinárodný súdny dvor*, ktorého stanoviská by mali mať v takýchto otázkach rozhodujúcu váhu, rešpekt a účinok, jednoznačne deklaroval, že medzi Marokom a Západnou Saharou neexistovali nikdy vzťahy, ktoré by z legálneho hľadiska oprávňovali domáhať sa práv na teritoriálnu zvrchovanosť. Z toho aj samotný Medzinárodný súdny dvor odvodil právo ľudu Západnej Sahary na sebaurčenie, čo by logicky malo byť rešpektované všetkými ostatnými orgánmi OSN, ktoré k otázke zaujímajú stanoviská.
3. *Madridská zmluva* z novembra 1975, bez ohľadu na politické okolnosti, za akých bola Španielskom, Marokom a Maurítániou podpísaná, hovorí

iba o prenose „správy“, nie „zvrchovanosti“ na trojicu týchto krajín. Aké „správne kompetencie“ zostali Maroku po odchode Španielska a Mauritánie z tripartity môže byť predmetom dohadov, ale je zrejmé, že Maroko nezískalo *Madridskou dohodou* nad Západnou Saharou právo zvrchovanosti. Niektoré právne posudky²³ zdôrazňujú, že Španielsko ako koloniálna mocnosť nemohlo unilaterálne preniesť správu teritória na tretiu krajinu, čo potvrdzuje aj skutočnosť, že Maroko nebolo nikdy požiadané, aby podalo informáciu o správe daného teritória generálnemu tajomníkovi OSN (čo Charta OSN v článku 73e predpokladá) a ani samotné takúto informáciu iniciatívne príslušnému orgánu nepredložilo.

4. BR OSN aj Valné zhromaždenie OSN v početných rezolúciách prakticky už od polovice 60. rokov opakovane deklarovali Západnú Saharu za teritórium určené na dekolonizáciu, potvrdili právo ľudu Západnej Sahary na sebaurčenie a požadovali uskutočnenie spravodlivého referenda o tejto otázke. Zmena rétoriky a terminológie zo strany týchto orgánov, náznaky ktorej možno badať v ostatných rokoch, keď sa začala častejšie ponúkať alternatíva tzv. tretej cesty, by mohli viesť k diskreditácii najvyšších orgánov medzinárodnej legality.
5. Najaktuálnejším relevantným stanoviskom k otázke statusu Západnej Sahary je posudok zástupcu generálneho tajomníka OSN pre právne otázky Hansa Corella, vypracovaný v roku 2002 na žiadosť BR OSN v súvislosti s udelením práv na exploráciu ropných ložísk na území Západnej Sahary marockými orgánmi pre americkú spoločnosť Kerr McGee a pre francúzsky Elf. Čo sa týka hlavného predmetu Corelovej správy, šéf právnej služby OSN vyslovil názor, že udelenie exploračných práv neporušilo medzinárodné právo – k tomu by došlo iba v prípade, ak by sa pristúpilo k ťažbe, pretože takéto kontrakty by boli „legálne iba s podporou ľudu Západnej Sahary“²⁴. Corellova správa však zároveň na viacerých miestach jasne deklaruje, že na Maroko nikdy legálne neprešli správne práva nad Západnou Saharou a o marockej prítomnosti v teritóriu hovorí ako o okupácii v rozpore so stanoviskami a deklaráciami tak Medzinárodného súdneho dvora, ako aj BR OSN.

Pre Maroko bola Corellova správa neprijemným pripomenutím rovnako zdravujúceho rozsudku Medzinárodného súdneho dvora z roku 1975, a to v čase, keď najvyšší marockí predstavitelia už mohli mať – čiastočne právom – pocit, že tento rozsudok v diplomatických negóciáciách a politických kalkuláciách stráca prirodzenou cestou na váhe.

Na tomto mieste by bolo vhodné uviesť argumenty, o ktoré opiera svoje pozície k daným otázkam marocká strana.²⁵ Budeme pritom vychádzať najmä z informácií, ktoré boli autorovi poskytnuté počas jeho pracovných návštev Maroka v decembri 2003 a v júni 2004 vysokými predstaviteľmi Ministerstva zahraničných vecí Maroka. Ich postoje možno stručne zhrnúť nasledujúco:

- a) „Oblasť Západnej Sahary patrila vždy pod zvrchovanosť a rozhodujúci vplyv marockých sultánov. Medzinárodný súdny dvor v Haagu vyniesol v roku 1975 rozporné stanovisko najmä preto, že situáciu z minulých storočí posudzoval optikou a kategóriami súčasného medzinárodného práva. To, čo sa pri takomto nazeraní nemuselo javiť ako vazalská závislosť od suveréna, v skutočnosti v danom čase a priestore takúto väzbu konštituovalo.“
- b) „Termín ľud Západnej Sahary je umelo vytvorený a nezodpovedá realite. Teritórium Západnej Sahary je obývané viacerými kmeňmi, ktoré nemajú navzájom veľa spoločného a v skutočnosti medzi nimi zďaleka neexistuje taká súdržnosť a porozumenie ako sa to verejne prezentuje. V prípade vzniku samostatného štátu na území Západnej Sahary by sa tento stal ihneď obeťou občianskej vojny.“
- c) „*Polisario* i SADR sú výtvormi Alžírsku, ktoré sa touto cestou snaží región destabilizovať a presadiť v ňom svoje vlastné záujmy. Rozvadené saharské kmene by neboli nikdy schopné vytvoriť jednotný politický ani vojenský front. *Polisario* a SADR vďaka tak za svoj vznik, ako aj za materiálne a politické prežívanie výlučne Alžírsku. Celý problém vytvorený okolo Západnej Sahary by bolo pri väčšej ústretovosti Alžírsku a pri menšom zasahovaní zo strany medzinárodného spoločenstva možné jednoducho a rýchlo vyriešiť bilaterálnym marocko-alžírskym rokovaním.“
- d) „Tzv. Corellova správa z roku 2002 neberie vôbec do úvahy, koľko už Maroko za posledné desaťročia investovalo do rozvoja infraštruktúry Západnej Sahary. Je pochopiteľné, že v tejto situácii má Maroko záujem, aby vložené náklady prinášali úžitok prostredníctvom explorácie a budúcej ťažby nerastných zdrojov.“
- e) „Na možnosti riešenia sporu o Západnej Sahare je potrebné nazerať aj v kontexte medzinárodného boja proti terorizmu. Ak by sa Západná Sahara stala nezávislým štátom, bol by to umelo vytvorený subjekt, od začiatku vnútorne nestabilný a neschopný odolať otvoreným či skrytým medzinárodným tlakom. Marocká tajná služba má už v súčasnosti

informácie o tom, že Západnú Saharu majú pre takýto prípad vyhliadnutú ako svoje pôsobisko a základňu sily medzinárodného terorizmu. Maroko je presvedčené, že USA a ďalšie krajiny musia s touto potenciálnou hrozbou vo svojich analýzach rátať.

Pokiaľ ide o vzťahy Maroka a USA vo všeobecnosti, obidve krajiny môžu stavať na tradícii veľmi dobrých vzťahov, ktorých základy boli položené v kritickom období studenej vojny, keď práve Maroko vytváralo potrebnú protiváhu šíreniu vplyvu socializmu sovietskeho typu v regióne *Magrebu* prostredníctvom Alžírska. Okrem veľmi dobrých vzťahov s USA sa Maroko pri riešení otázky Západnej Sahary na medzinárodnej scéne môže spoliehať aj na podporu zo strany Izraela, kde žije veľmi početná a vplyvná marocká menšina, ktorá si popri prirodzenej lojalite k židovskému štátu zachováva aj pevnú väzbu na Maroko.“

Západná Sahara a Slovenská republika

Toto na prvý pohľad za vlasy pritiahnuté spojenie začne mať význam po 1. januári 2006, keď SR nastúpi na dvojročné obdobie do funkcie nestáleho člena BR OSN. Rovnako ako sú vyhliadky na vyriešenie konfliktu v čase písania tohto článku v nedohľadne, je takmer isté, že zástupcovia SR v BR OSN budú musieť byť pripravení zaujímať k záležitosti kvalifikované stanoviská. Zo strany Ministerstva zahraničných vecí SR a vlády SR bude potrebné načrtnúť a schváliť základnú politickú líniu v tejto medzinárodne citlivej otázke.

Fakt, že zástupca Slovenska zasadne v januári 2006 na dva roky medzi 15 členov BR OSN, nominálne najvplyvnejšieho orgánu inštitucionálnej štruktúry medzinárodného spoločenstva, ešte neznamená, že Slovensko sa stane šibnutím čarovného prútika jedným z 15 najsilnejších štátov sveta. Je pravda, že na SR budú počas týchto dvoch rokov namierené lúče reflektorov medzinárodnej pozornosti ako nikdy predtým. V BR OSN, najmä na úrovni nestálych členov, však na princípoch rotácie zasadaajú štáty všetkých „váhových kategórií“ a ich pôsobenie v tomto orgáne musí byť nevyhnutne ovplyvnené vonkajšími i vnútornými limitmi ich reálnej situácie a postavenia.

O aké limity ide v prípade Slovenska? Z jednej strany bude aj počas nášho pôsobenia v BR OSN naďalej platiť, že Slovensko je krajina, ktorá sa svojimi geopolitickými charakteristikami radí skôr k menším štátom sveta. Ide navyše o krajinu, ktorej nová a mladá zahraničná reprezentácia fak-

ticky po prvýkrát vstupuje na hlavný dvorec diplomatického „granslamového“ kolbišťa, aby tu presvedčila o svojich kvalitách.

Z druhej strany však SR môže (a musí) aj počas pôsobenia v BR OSN reflektovať skutočnosť, že je členským štátom dvoch najvplyvnejších medzinárodných zoskupení – EÚ a NATO – a že v uplynulých rokoch uskutočnila vlastnými silami mimoriadne úspešnú, všestrannú transformáciu a modernizáciu, ktorá si zaslúži uznanie a rešpekt.

Popri týchto dvoch daných, resp. externých ohraničeniach, však existuje aj limit vnútorný. V procese demokratickej diskusie, rozhodovania a hlasovania v BR OSN musí byť SR schopná prispieť k jej činnosti vlastnou expertízou, analýzou a stanoviskami. Tu bude potrebné vedieť citlivo zohľadniť aj skutočnosť, že náš vstup na túto scénu bude pravdepodobne sprevádzaný predsudkom a očakávaním, že Slovensko bude v konfliktných otázkach slepo nasledovať všetky priania svojich najbližších spojencov z NATO a EÚ.

Na to, aby SR zvládla na úrovni mandát člena BR OSN nepostačí, ak sa rozhodne vystupovať počas „premiéry“ na takomto významnom fóre skromne. Úspech by neprinesol ani opačný extrém – presvedčenie, že nastal čas vstúpiť do mocenských hier a pokúsiť sa vyťažiť z nich niečo pre seba. Potlesk by Slovensko nezožalo ani vtedy, ak by sa pri riešení zložitých otázok medzinárodnej agendy usilovalo za každú cenu uplatniť originálne, svojské nápady a riešenia. Pôsobenie Slovenska v BR OSN bude efektívne, očakávania spĺňajúce a úspešné vtedy, ak sa mu podarí vo svojej činnosti optimálne reflektovať a skĺbiť všetky tri z vyššie naznačených limitov.

Čo to môže znamenať v prípade konkrétneho sporu o Západnú Saharu? V situácii, keď v tejto otázke neexistuje jednotný postoj EÚ, ktorý by SR ako členskú krajinu zaväzoval v rámci Spoločnej bezpečnostnej a zahraničnej politiky EÚ, keď ani USA ako najbližší spojenc v rámci NATO nedávajú najavo jednoznačnú preferenciu pre takú či onakú modalitu riešenia sporu, sa pre SR otvára prirodzený priestor nazerať na riešenie otázky z principiálneho hľadiska. V praxi to znamená neváhať vhodnou formou upozorniť na nebezpečenstvo, že súčasné snahy o politické riešenie sporu za každú cenu sa môžu dostať do konfliktu so samotnými princípmi OSN. Trvanie na princípoch medzinárodnej legality a práva by bolo pre Slovensko na medzinárodnej scéne prirodzené a zo strany drviwej väčšiny členských krajín OSN skôr oceníteľné ako napadnuteľné. Konkrétnym aktívnym príspevkom Slovenska by mohla byť snaha vrátiť do

diskusie o tejto otázke, ktorá sa v súčasnosti ocitla v stojatých vodách, tému neukončenej dekolonizácie so systematickým poukazovaním na existujúce stanoviská najvyšších orgánov medzinárodnej legality, akými sú *Medzinárodný súdny dvor*, *Právny výbor OSN* a samotná BR OSN.

Ak má zaangažovanie SR v otázke, v ktorej sa doteraz na medzinárodnej scéne nijako neprofilovala, pôsobiť dôveryhodne, bolo by vhodné podporiť ho paralelnými aktivitami na ďalších fórach, kde na to existuje prirodzený priestor, k akým patria najmä európska *Spoločná bezpečnostná a zahraničná politika* a rozvojová pomoc. Slovensko nemôže vystupovať aktívne k problematike Západnej Sahary v BR OSN a mlčať o tej istej otázke na príslušných úrovniach v rámci EÚ. Záujem SR o spravodlivé doriešenie otázky sebaurčenia ľudu Západnej Sahary, ktorý bude mať možnosť prezentovať počas svojho mandátu nestáleho člena BR OSN, bude vyznievať oveľa presvedčivejšie, ak SR ako nová donorská krajina zahrnie do svojho zatiaľ skromného rozvojového programu (najlepšie v koordinácii so skúsenými európskymi donormi) aj vhodnú formu pomoci pre Saharčanov žijúcich už takmer tri desaťročia v utečeneckých táboroch mimo svojho územia. Práve trojuholník BR OSN – Spoločná bezpečnostná a zahraničná politika EÚ – rozvojová pomoc by mohol pre Slovensko poskytnúť vhodnú platformu, ako i príslušné nástroje na uskuutočňovanie dôveryhodnej politiky aj v takej zložitej otázke, akou je pretrvávajúci problém Západnej Sahary.

Poznámky:

¹ UNGA Resolution 2072, 16. 12. 1965, GAOR, 20th Session, Supplement 14, UN Document A/6014, pp. 59 – 60.

² *Western Sahara, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1975*, § 107

³ *Ibidem*, § 158

⁴ *Ibidem*, § 162

⁵ *Ibidem*, § 161

⁶ S/RES/380(1975)

⁷ *Acuerdo Tripartito de Madrid* (www.arso.org)

⁸ *Situácia právnej nejednoznačnosti, v ktorej sa Západná Sahara po definitívnom odchode Španielska vo februári 1976 ocitla, nabáda k prirodzenému porovnávaniu so situáciou vo Východnom Timore po rovnako nekoordinovanom odchode Portugalska v roku 1975 a vedie niektorých autorov k tomu, že hovoria o príkladoch „nezodpovednej iberkej dekolonizácie“.* Pozri Adebayo, A.: *Sheikhs, Soldiers and Sand*. In: *World Today*, Vol. 56, January 2000, s. 19 – 21.

⁹ *Podpis dohody však Maroku nezabránil, aby po stiahnutí Mauritánie zo Západnej Sahary v roku 1979 obsadilo automaticky aj toto južné územie. Pritom nie je*

známe, že by Maroko platnosť dohody s Mauritániou niekedy oficiálne ukončilo. Pozri Miguel, C. R.: *El largo camino jurídico y político hacia el „Plan Baker II“*, Working paper 19/2003, Madrid, Real Instituto Elcano, 2003.

- ¹⁰ Viaceré z nich neskôr toto uznanie odvolali, resp. „zmrazili“. V tejto situácii je zaujímavé aj súčasné medzinárodnoprávne postavenie Slovenskej republiky, ktorá po rozdelení ČSFR sukcedovala do existujúcich zmlúv, ale v súčasnosti nemá so SADR nadviazané diplomatické styky.
- ¹¹ V anglojazyčnej literatúre sa označuje buď ako *Settlement Plan*, alebo ako *Peace Plan*.
- ¹² Pozri napríklad Adebajo, V.: „Sheikhs...“ alebo priame svedectvo bývalého podpredsedu identifikačnej komisie MINURSO, veľvyslanca F. Rudyho, v prednáške na Georgetownskej univerzite vo februári 2000: „*The United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: Lofty Ideals and Gutter Realities*“ (www.arso.org).
- ¹³ Informe de Secretario General, S/2000/131, 17. 2. 2000 a S/2001/148, 20. 2. 2001.
- ¹⁴ S/RES/1359 (2001)
- ¹⁵ S/RES/1495 (2003)
- ¹⁶ Maroko malo v tom čase už s USA roznegociované dohody o voľnom obchode (ako jediná krajina z regiónu) a o povýšení svojho štatútu na „najbližšiu partnerskú krajinu mimo NATO“, ktoré boli úspešne uzavreté v lete 2004.
- ¹⁷ Reply of the Kingdom of Morocco to Mr. Baker's proposal entitled „Peace Plan for the Self-Determination of Western Sahara“. In: Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 23. 4. 2004, UN/S/2004/325.
- ¹⁸ Maroko spochybňuje okrem iného aj medzinárodne uznanú hranicu medzi Marokom a Alžírskom (na marockých mapách nie je táto hranica, najmä v oblasti Sahary), vôbec zakreslená).
- ¹⁹ Zoubir, Yahia H.: *The Third Way in Western Sahara: Realpolitik vs. International Legality* (www.arso.org).
- ²⁰ Do aj tak zložitej rovnice západosaharského konfliktu bola v ostatnom čase (okrem zmeny španielskeho postoja) vnesená aj ďalšia neznáma, keď v júni 2004 J. Baker bez bližšieho vysvetlenia (iba s poukázaním na svoju zaneprázdnenosť inými záležitosťami) rezignoval na post osobitného vyslanca GT OSN pre otázku Západnej Sahary. V tejto funkcii ho z poverenia K. Annana nahradil peruánsky diplomat Alvaro de Soto, ale ten v prvých mesiacoch svojho mandátu neprišiel so žiadnou novou iniciatívou.
- ²¹ Vaquer i Fanés, Jordi: *The European Union and Western Sahara. ECPR Workshop on European Foreign Policy*, Edinburgh, 28 March – 2 April 2003.
- ²² *Ibidem*.
- ²³ Ruiz Miguel, C.: *El Largo Camino...*, s. 10.
- ²⁴ Williams, I-Zunes, S.: *Self-Determination Struggle in the Western Sahara Continues to Challenge the UN*. In: *Foreign Policy in Focus*, September 2003, s. 4.
- ²⁵ Dopátrať sa takýchto argumentov je vo všeobecnosti podstatne zložitejšie ako v prípade Polisaria, ktorého stanoviská sú v akademickej a žurnalistickej spisbe, ale aj na internetovej sieti oveľa dostupnejšie. Je ťažké posúdiť, či príčinou tohto stavu je skutočnosť, že Polisario má k dispozícii kvalitnejšiu propagandistickú mašinériu, alebo fakt, že Maroko sa otvoreným debatám a hlbším analýzám prob-

lematiky radšej vyhýba a pri presadzovaní svojich cieľov uprednostňuje diplomatický a politický lobbng.

Summary:

Ján Voderadský: *Western Sahara – Political and Legal Aspects of an Unfinished Decolonisation*

The problem of Western Sahara is, after the Israeli-Palestinian conflict, the second most protracted territorial dispute, charging the agenda of the international community. For almost 30 years it has been attended to by the *United Nations*, especially its *Security Council*, which adopted dozens of resolutions concerning the issue (so far, unfortunately, without the desired effect).

The Slovak Republic, which starting from 1 January 2006 is likely to become for the two-year period a member of the *UN Security Council*, must be well prepared to tackle this relatively less known subject. The aim of the article is to summarise the problems and chronology of the conflict, to point to the principal distinctiveness of the two existing methods of approach to its solution, i.e. those based on international legality and power politics respectively, as well as to draw the basic lines which the Slovak analysis should take into consideration in the process of the defining of its own position.

The problem of Western Sahara, former Spanish colony, arose as a special case of the non-concluded decolonisation, which was interrupted by the last-minute Moroccan claims to the territory in a situation when Spain, with generalissimo Franco on his death-bed, was unable to stand the pressure and lead the process to its natural and legal conclusion (as was the case with the great majority of other former colonies) by organising a referendum on self-determination followed by the handing over of power to the leadership of the newly independent country. Instead Spain convoked a meeting in Madrid in November 1975 where the agreement was signed entrusting the administration of the territory for a provisional period to the tripartite formed by Morocco, Mauritania and Spain. This opened the way for Morocco to take the reins of action to its own hands, organise the so-called *Green March* with hundreds of thousands of Moroccan civilians entering the territory and practically occupying it. Saharan political representatives and guerrilla fighters found refuge in Tinduf

on the Algerian side of the border with Western Sahara, where they declared independence of the *Saharan Arab Democratic Republic* and under the guidance of the recently constituted *Polisario* Front began military resistance against the occupation.

At the beginning of the 1990s the international community started to be more active in trying to find ways of solution to the conflict. Under the auspices of the *United Nations* three different peace plans were proposed consecutively to the parties in the conflict however none of them managed to satisfy both the Moroccan and the *Polisario* conditions and expectations. The *United Nations* mission MINURSO, sent to Western Sahara in 1991 with the aims to safeguard the recently declared ceasefire and to organise a referendum on self-determination of the Western Sahara people, has so far succeeded in the first of its two chief tasks but failed in the second, mainly because of obstructions from one or the other side in the conflict, regarding the compilation of the mutually acceptable list of voters for the referendum.

At the end of the 1990s the *United Nations* began to show signs of resignation to the intransigence of Morocco and *Polisario* in the conflict and through the Secretary General and his special envoy James Baker opened the road for search of a new “third way option”. Thus the strict adherence to the international legality, which supports the right of the people of Western Sahara to self-determination, was replaced by efforts to find a “politically negotiable solution acceptable to all parties“ in the interest of peace and stability in the wider region of Maghreb. In this new set-up, positions of other countries and international players involved indirectly in the conflict, such as Algeria, France, Spain, the USA and the EU, gained in importance and are discussed briefly in the article.

In the concluding paragraphs the contradiction between the international legality and power politics as methods of solution of the conflict are highlighted and basic lines for the adoption of a Slovak position to the issue of Western Sahara are drawn. It is suggested that the Slovak Republic as a member of the EU, a future member of the *UN Security Council* and an emerging donor should opt for a complex approach to the problem of Western Sahara, which would reflect all three of its above mentioned conditions.